

Vihdin kunnan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2023

Sisällys

1. Johdanto	3
1.1 Keskeisiä käsitteitä.....	3
1.2 Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja syrjintä laissa sekä varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaavissa asiakirjoissa	4
2. Toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi	8
2.1 Sukupuolitietoisuus kasvatuksessa ja opetuksessa	9
2.2 Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä oppimateriaali.....	9
2.3 Sukupuolitietoinen ohjaus	10
2.4 Kaikenlainen syrjintä on kiellettyä	10
3. Tasa-arvon edistäminen ja syrjinnän ehkäisy	10
3.1 Puhutaan.....	11
3.2 Puututaan.....	11
3.3 Toimitaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävästi.....	12
4. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toimenpiteiden arviointi ja ohjeistus yksikkökohtaisten toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laadintaan	12
5. Materiaaleja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön tueksi	14

1. Johdanto

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoituksena on edistää varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tehtävää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä sekä varmistaa työn suunnitelmallisuutta ja järjestelmällisyyttä. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä työ on jatkuva prosessi ja kytkeytyy varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen muuhun pedagogiseen suunnitteluun.

Tämän kuntatasoisen suunnitelman tarkoituksena on toimia ohjaavana asiakirjana sekä perehdytysmateriaalina ja tukena yksikkökohtaisten *Toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien* laadintaan, jotka tehdään yhteistyössä henkilöstön, lasten ja huoltajien kanssa.

Suunnitelman alkuosa on yhteinen Vihdin kunnan kaikille varhaiskasvatuksen toimintamuodoille. Yhteisessä osassa on esitelty lainsäädäntöä ja toimenpiteitä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Vihdin kunnan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Suunnitelman loppuosassa on ohjeistusta yksikkökohtaisten *Toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien* laadintaan.

1.1 Keskeisiä käsitteitä

Varhaiskasvatus ja esiopetus

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Se koskettaa ikävuosia 0–6 ja kestää peruskoulun aloittamiseen asti. (Opetushallitus 2023a.) Esiopetus on kaikille lapsille maksutonta opetusta ja kasvatusta, joka tapahtuu oppivelvollisuutta edeltävänä vuotena (Opetushallitus 2023b). Esiopetus ei sulje lapselta pois mahdollisuutta osallistua esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatukseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023). Varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa erilaisilla toimintamuodoilla, joka tulee ottaa huomioon sekä paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa että muita varhaiskasvatusta koskevia suunnitelmia laadittaessa. Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä kerho- ja leikkitoiminta. (Opetushallitus 2023a). Esiopetusta järjestään päiväkotien ja koulujen yhteydessä. Vihdissä esiopetus on varhaiskasvatuksen alaisuudessa.

1.2 Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja syrjintä laissa sekä varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaavissa asiakirjoissa

Tasa-arvo

Suomi on monin tavoin sitoutunut edistämään sukupuolten tasa-arvoa. Siihen velvoittavat meitä perustuslakimme ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa jokaisella ihmisellä on oikeus olla sellainen kuin on lähtökohdistaan tai henkilökohtaisista ominaisuuksistaan riippumatta.

Tasa-arvotyön keskeisenä tavoitteena on sukupuolittuneisuuden vähentäminen ja purkaminen. Tasa-arvon vaatimus saa vielä syvällisemmän ja moniulotteisemman sisällön, kun tasa-arvotyössä otetaan huomioon myös sukupuolen moninaisuus. Tasa-arvo tarkoittaa samanarvoisuutta. Tasa-arvolain päämääränä on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää eri sukupuolten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta sekä varhaiskasvatusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että jokaisella on sukupuolesta, sukupuoli-identiteetistä ja sukupuolen ilmaisusta riippumatta samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen, ja että opetus, tutkimus ja oppimateriaalit tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään kasvatuksessa, opetuksessa ja koulutuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.

Tasa-arvolaki (609/1986) on laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Lain tarkoituksena on sukupuoleen perustuvan syrjinnän estäminen sekä naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen ja lisäksi sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän estäminen. Hallitus antoi syksyllä 2022 eduskunnalle esityksen, että naisten ja miesten välistä tasa-arvosta annettua lakia muutetaan siten, että tasa-arvosuunnitelmien laatimisen velvoite laajennetaan koskemaan myös varhaiskasvatusta 1.6.2023 alkaen. Samalla sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvia syrjinnän ennaltaehkäisyä koskevia säännöksiä laajennettiin koskemaan varhaiskasvatusta. Lain tavoitteena on tehdä tasa-arvotyöstä suunnitelmallista ja järjestelmällistä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi varhaiskasvatuksessa.

Yhdenvertaisuus

Kun tasa-arvon käsite viittaa arkikielessä useimmin sukupuolten väliseen tasa-arvoon, yhdenvertaisuus laajentaa tasa-arvon käsitettä. Yhdenvertaisuus tarkoittaa kaikkien ihmisten tasa-arvoista kohtelua, kaikkien yhdenvertaisuutta lain edessä ja sitä, ettei ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eriarvoiseen asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Jokainen ihminen on Suomen perustuslain mukaan yhdenvertainen: ikä, alkuperä, kieli, uskonto, vakaumus, terveydentila, vammaisuus tai muu henkilöön liittyvä syy ei saa vaikuttaa siihen, että ihminen asetettaisiin eri asemaan, vaan perusteen täytyy olla hyväksyttävä. Niin ikään lapset huomioidaan

omina yksilöinä tasa-arvoisesti ja jokaisella lapsella on oikeus kehitystään vastaavasti vaikuttaa omiin asioihinsa.

Yhdenvertaisuuslain tarkoitus on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Yhdenvertaisuuslain mukaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen järjestäjän on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan, ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi ja huolehdittava siitä, että toimintayksiköillä on suunnitellut tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yhdenvertaisuussuunnittelun päämäärä on syrjinnän tunnistaminen, siihen puuttuminen, toiminnan ja käytäntöjen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi, yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden toteuttaminen ja osallisuuden lisääminen.

Syrjintä

Jokaisella ihmisellä on oikeus tulla kohdelluksi yhdenvertaisena. Kaikenlainen syrjintä on kiellettyä laissa ja sopimuksissa. Perustuslain 6§:n mukaan syrjintä on kielletty kaikilla henkilöön liittyvillä perusteilla. Yhdenvertaisuuslaissa syrjinnän perusteiksi mainitaan ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 8 §.)

Tasa-arvolain mukaan syrjintä luokitellaan välittömään ja välilliseen syrjintään, seksuaaliseen häirintään sekä sukupuoleen perustuvaan häirintään. Välittömässä syrjinnässä henkilöä kohdellaan eri tavalla kuin toista henkilöä ilman hyväksyttävää perustetta. Välillinen syrjintä näkyy niin, että henkilöä näennäisesti kohdellaan asiallisesti, mutta tilanne johtaakin syrjivään lopputulokseen. (Tasa-arvolaki 609/1986.) Seksuaaliseen häirintään liittyy sanallinen, sanaton tai fyysinen sekä ei-toivottu seksuaalinen käytös. Toista ihmistä loukataan fyysisesti tai henkisesti sekä luodaan esimerkiksi uhkaava tai nöyryytetty olo. Lisäksi on sukupuoleen perustuva häirintä, joka ilmenee esimerkiksi henkilön sukupuoleen liittyvällä ei-hyväksyttävällä käyttäytymisellä, mikä ei ole seksuaalista. Toista loukataan tarkoituksella henkisesti tai fyysisesti sekä luodaan esimerkiksi ahdistava ja vihamielinen olo. (Tasa-arvolaki 609/1986.)

Piilosyrjintää ovat vähättely, poissulkeminen, tuen puute ja sivuuttaminen. Rakenteellista syrjintää on ajattelu, ettei syrjiviä käytäntöjä voi muuttaa. Esteettömyys tarkoittaa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön toteutumista niin, että jokainen voi ominaisuuksistaan huolimatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaa lainsäädäntö ja erilaiset sopimukset, jotka on otettava huomioon toiminnan suunnittelussa ja järjestämisessä. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja inklusiivisuus ovat toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavia arvoja ja periaatteita, joiden tarkoituksena on ennaltaehkäistä myös syrjäytymistä. Toiminnassa kartutetut tiedot ja taidot tukevat lasten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2022a). Toiminnalla tuetaan niin ikään vanhempia/ huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Jokaiselle toimintaan osallistuvalla lapselle tehdään oma varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä lapsen ja vanhempien/ huoltajien kanssa. (Opetushallitus 2023b).

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (YK 1991) keskeisiä periaatteita ovat lapsen tasa-arvoinen kohtelu, syrjinnän kieltäminen, lapsen etu, lapsen oikeus elämään ja lapsen mielipiteen huomioiminen. Sillä tarkoitetaan, että lapsia kohdellaan yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti, huomioidaan inklusiiviset periaatteet ja taataan jokaiselle lapselle oikeus kehitystään vastaavasti vaikuttaa omiin asioihinsa. Inklusiivisilla periaatteilla tarkoitetaan sitä, että kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys. (Opetushallitus 2022a)

Varhaiskasvatusta (540/2018) varhaiskasvatuksella tarkoitetaan kokonaisuutta, johon sisältyvät lapsen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatusta, opetus ja hoito. Pedagogiikka on keskeisessä roolissa. Varhaiskasvatusta lain mukaan varhaiskasvatusta tavoitteita ovat:

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti; [\(16.12.2021/1183\)](#)
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustyöympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustahon välillä;

6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;

7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;

8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;

9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;

10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa noudatetaan 1 momentin tavoitteita toimintaan soveltuvalta tavalla.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022a) keskeisiä arvoja ovat lapsen oikeudet, demokratia, yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus. Ne edellyttävät pohdintaan mm. sukupuoleen ja moninaisuuteen liittyviä asenteita puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Kiusaamista, väkivaltaa tai rasismia ei hyväksytä keneltäkään missään muodossa.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arjessa eri kulttuurit, kielet ja katsomukset ovat läsnä, jonka johdosta vuorovaikutustaidot sekä tietämys eri kulttuureista ovat tärkeitä. Erilaisten näkemysten tunnistaminen, reflektointi omista arvoista ja asenteista sekä toisten näkemysten kuunteleminen ovat tärkeässä asemassa. Lasten kanssa keskustellaan ja mietitään asioita erilaisista lähtökohdista. Varhaiskasvatusarjen kokemusten, esimerkiksi leikkituokioiden ja ruokailujen myötä lapset saavat erilaisia näkemyksiä perinteistä ja eri tavoista toimia. Lasten tulee saada opetella vuorovaikutustaitoja arjen toimissa myönteisessä ja kannustavassa ilmapiirissä. (Opetushallitus 2022a)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 on myös sitouduttu sukupuolten tasa-arvon edistämiseen monesta näkökulmasta.

- Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavia periaatteita.

- Lapsia kannustetaan yhdenvertaisesti toiminnassa ja autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan elämäänsä ja oppimispolkuansa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.
- Kasvatuksessa ja opetuksessa lisätään tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta.
- Kasvatuksen ja opetuksen tulee olla sukupuolittietoista.
- Työtapojen, oppimisympäristöjen ja yhteistyökumppaneiden valinnassa kiinnitetään huomiota sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen.

2. Toimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi

Monenlaiset käytännöt ja rakenteet voivat ylläpitää ja tuottaa eriarvoisuutta. Siksi kaikkia käytäntöjä ja toimintatapoja sekä toiminnassa käytettäviä oppimateriaaleja on arvioitava tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta. Epätasa-arvoinen kohtelu ja syrjintä voivat olla suunnitelmallista ja harkittua tai ne voivat johtua tavoista tai käytännöistä, joihin ei ole kiinnitetty huomiota. On esimerkiksi totuttu puhumaan tai toimimaan tavoilla, jotka loukkaavat, vähättelevät tai sulkevat pois toisia.

Päiväkotien lapsiryhmät ovat erilaisia ja kaikki lapset yksilöllisiä. Lasten ikä, sukupuoli ja sosiaaliluokka sekä lapsen yksilölliset kyvyt, toiminnalliset rajoitteet sekä kulttuuritausta tekevät lapsiryhmistä moninaisia. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat keskiössä korkealaatuisessa pedagogiikassa. Varhaiskasvatukseen tulevat lapset näkevät eriarvoisuuden, syrjinnän ja sosiaalisen jakautumisen ympärillään. He näkevät eri näköisiä ihmisiä, erilaisia kulttuureja ja erilaista arvostusta, joka aiheuttaa paljon mietittävää ja herättää kysymyksiä. Yhdenvertaisuus tarkoittaa varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa, että mahdollisuuksia sekä tilaisuuksia oppimiseen annetaan jokaiselle lapselle. Kaikki sukupuolet ovat yhtä tärkeitä, eikä niitä arvostella ominaisuuksien

perusteella. Omaan sukupuoleen liittyvä ilmaisu hyväksytään ja sitä arvostetaan riippumatta biologisesta sukupuolesta. (mm. Koivula ym. 2017)

Varhaiskasvatyüksiköissä on tärkeä keskustella tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvistä asenteista, koska sillä on merkittävä vaikutus toimintakulttuurin kehittämiseen. Lapsille välittyvät aikuisten vuorovaikutus ja kielenkäyttö. He ovat roolimalleja lapsille, ja heidän tulisi edistää yhdenvertaisuutta ja vähentää eriarvoisuutta. Jo pienet lapset havaitsevat ympäristössään eroja mm. ulkonäköön, eri kulttuureihin tai kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen liittyen, jonka vuoksi on hyvä pohtia miten esimerkiksi kieli, etnisyys, vammaisuus tai sukupuoli tulevat esille asenteissa, puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. (Opetushallitus 2022a)

Inhimillisen moninaisuuden tunnustaminen ja myönteinen huomioiminen luovat turvallista kasvuympäristöä.

2.1 Sukupuolitietoisuus kasvatuksessa ja opetuksessa

Lapsen sukupuoli vaikuttaa helposti siihen, miten häntä kasvatetaan ja millaisia kuvia ja malleja sukupuolesta hänelle tarjotaan. Henkilökunnan tulisi tiedostaa stereotyyppiset sukupuolikäsitykset, jotka ilmenevät asenteissa, käyttäytymisessä sekä siinä, miten lapset kohdataan yksilönä. Sukupuolitietoisuus on hyvän kasvatuksen ja opetuksen tunnuspiirre. Sukupuolitietoinen kasvaty ja opetus perustuvat herkkyydelle tunnistaa yksilöllisyys ja persoonallisuus jokaisessa oppijassa. Sukupuolitietoisessa kasvatuksessa ja opetuksessa tunnistetaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita ja puretaan niitä. Sukupuolitietoinen opetus rakentaa johdonmukaisesti sukupuolten tasa-arvoa.

Sukupuolisensitiivisyys näkyy varhaiskasvatyksessa ja esiopetuksessa esimerkiksi siten, että varhaiskasvatyksen henkilöstö antaa lapsen tehdä valintoja sukupuolesta riippumatta. Henkilöstön on tärkeä tunnistaa lapsiryhmissä eriarvoistavia piirteitä ja puuttua niihin hienotunteisesti, mutta johdonmukaisesti. Positiivinen, kannustava vuorovaikutus vaikuttaa lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehittämiseen. (Opetushallitus 2022a)

2.2 Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä oppimateriaali

Kasvaty- ja opetustyössä käytettävillä oppimateriaalilla on merkitystä lasten ja nuorten sukupuolikäsityksen muotoutumisessa ja siinä, minkälaisia käsityksiä oppilaille eri ammateista muodostuu. Oppimateriaaleista tulisi välittyä ennakkoluuloton, avarakatseinen käsitys siitä, mikä on eri ihmisille sopivaa ja mahdollista, eikä oppimateriaalin tulisi vahvistaa stereotyyppisiä sukupuolirooleja tekstien tai kuvien kautta. Oppimateriaalien kuvituksissa, tarinoissa ja esimerkeissä olisi tärkeää tuoda esiin ihmisten ja perheiden moninaisuutta.

Opetushallitus on koonnut nettisivuilleen materiaalia tasa-arvoisen ja yhdenvertaisen toiminnan edistämiseksi:

[Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

2.3 Sukupuolittietoinen ohjaus

Jokainen työntekijä ohjaa kasvatus- ja opetustehtävässään - tietoisesti tai tiedostamattaan - lapsia valintoihin. Sukupuolittietoisesta ohjauksen keskeinen päämäärä, lapsen toimijuuden ja toimintakyvyn vahvistuminen, merkitsee hänen kykyään tehdä valintoja ja merkityksellisiä suunnitelmia, jolloin sukupuoli ei asetu tiedostamattomaksi rajoitteeksi tai esteeksi. Sukupuolittietoisessa ohjauksessa oppilaita tuetaan ja rohkaistaan tarkastelemaan omaa yhteisöään ja ympäröivää yhteiskuntaa monipuolisesti ja kriittisesti.

2.4 Kaikenlainen syrjintä on kiellettyä

Mikäli lapsi kokee syrjintää tai mitään muutakaan kiusaamisen muodoista, on asia syytä selvittää. Silloin, kun lapsiryhmässä havaitaan eriarvoisuutta, on tärkeää, että ryhmän toimintatapoihin puututaan, eikä kiinnitetä huomiota ainoastaan yksittäiseen tapaukseen ja henkilöihin. Yksi kiusaamisen muodoista on syrjintä. Kiusaamisen ehkäisemiseksi on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota tasa-arvon toteutumiseen. (Opetushallitus 2023d.)

Vihdin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on laadittu ohjeistus kiusaamisen ehkäisemiseen ja puuttumiseen, joka löytyy kunnan opiskeluhoitosuunnitelmasta.

3. Tasa-arvon edistäminen ja syrjinnän ehkäisy

Vihdin varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa sitoudutaan edistämään tasa-arvoa ja ehkäisemään syrjintää lasten ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen. Lapsia tuetaan kasvatuksen, opetuksen ja ohjauksen avulla niin, että he voivat tehdä arjessa valintoja yksilöllisten ominaisuuksiensa, vahvuksiensa ja motivaatiotekijöidensä perusteella. Arjen toiminnassa tuetaan osallisuutta.

Konkreettisia toimenpiteitä kuvataan yksikkökohtaisissa Toiminnallisissa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa.

3.1 Puhutaan

Tärkein toimenpide on puhua enemmän tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Tarvitaan luontevaa, avointa keskustelua tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta sekä niiden pohtimista yhteisesti. Käytännön toimintatapoja sekä kasvatuksessa ja opetuksessa käytettäviä oppimateriaaleja arvioidaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta. Edistävätkö tavat, käytännöt ja aineistot tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista vai estävätkö ne sitä?

Varhaiskasvatus- ja esiopetusikäinen lapsi rakentaa identiteettiään ryhmän jäsenenä ja oppijana. Toiminnassa ei tule sallia minkäänlaista kiusaamista eikä syrjivää käyttäytymistä. Tasa-arvotyössä tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus kehittää kykyjään ja tehdä valintojaan ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia. Toiminnassa kannustetaan yhdenvertaisesti kaikkia lapsia. Jokaista lasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan elämäänsä ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja. Vanhempien/hoitajien osallistaminen tasa-arvoa edistävään ja perheiden monimuotoisuutta kunnioittavaan kasvatukseen on erityisen tärkeää.

Kysymyksiä, joita varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilöstön kannattaa pohtia:

- Miten varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa voidaan tukea lasten leikkimistä ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia?
- Miten varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa voidaan edistää oppilaiden välisiä ystävyyssuhteita ilman sukupuolesta johtuvia ennako-odotuksia ja rajoituksia?
- Miten varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa puututaan lapsen ikätaso huomioon ottaen tilanteisiin, joissa toinen lapsi kiusaa tai syrjii toista lasta tämän sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella?

3.2 Puututaan

Aikuisten tehtävä on puuttua varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa havaittuun eriarvoiseen kohteluun (sekä lasten että aikuisten havaitsemaan). Erityistä huomiota kiinnitetään seksuaaliseen ja sukupuolen perusteella tapahtuvaan häirintään, sillä häirintä luo usein kiusallisen, leimaavan, halventavan, nöyryyttävän tai uhkaavan ilmapiirin. Häirintä voi olla sanallista, sanatonta tai fyysistä. Se loukkaa yksityisyyttä tai koskemattomuutta.

Häirintää ei saa hyväksyä. Jos huomaa tai kokee häirintää, tulee osoittaa, ettei hyväksy sitä. Tilanteessa, jossa itseen tai johonkin toiseen kohdistuu häirintää, ei saa olla hiljaa, vaan siitä tulee kertoa (lapset aikuisille), eikä jäädä yksin pohtimaan.

Vaikka kiusaaminen ja häirintä ovat usein ryhmäilmiöitä ja niistä tiedetään laajasti, niistä vaietaan. Vaikeneminen voi osoittaa hyväksymistä, välinpitämättömyyttä ja alistumista. Kokemuksista ja havainnoista tulee puhua ja osoittaa, että välittää.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa asioita käsitellään usein esimerkiksi satuja, tarinoita ja draamakasvatusta sekä muita tunteita vahvistavia menetelmiä hyödyntäen.

3.3 Toimitaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävästi

Polkuja tulevaisuuteen ei löydetä, vaan ne tehdään – John Schaar

Jokaisessa toimintayksikössä laaditaan tavoitteet ja kehittämistoimenpiteet tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi (ks. ohjeistus kohdassa 5.).

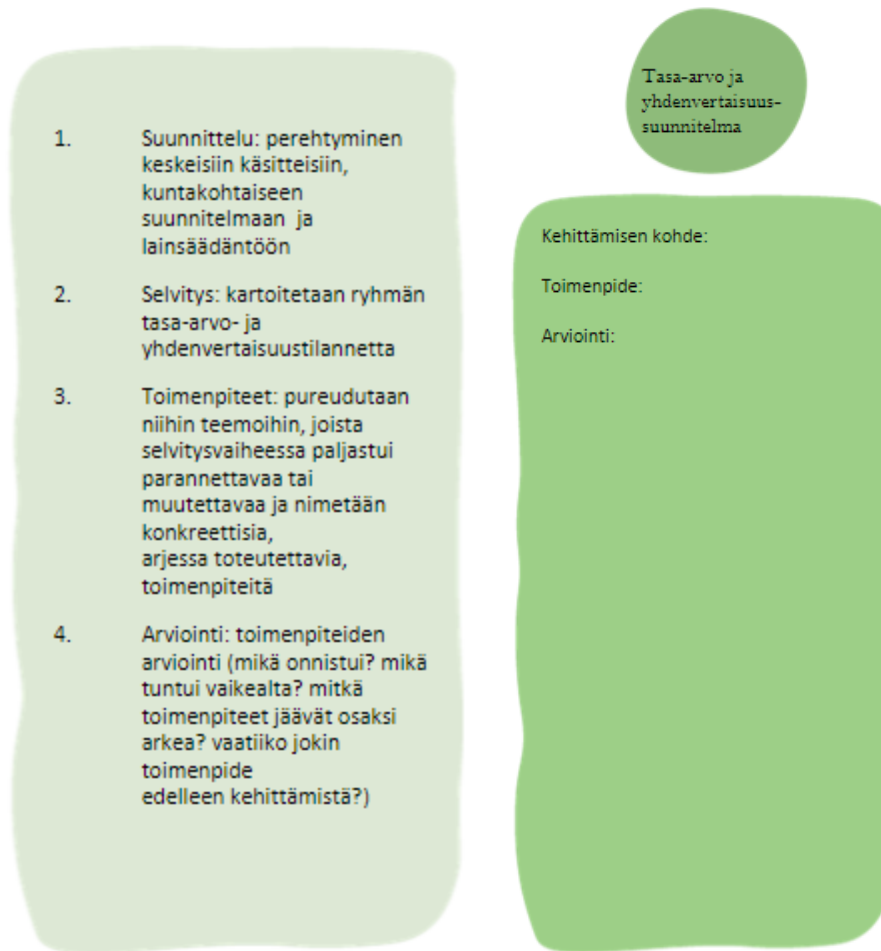
4. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toimenpiteiden arviointi ja ohjeistus yksikkökohtaisten toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laadintaan

Jokaisessa yksikössä koko henkilöstö huolehtii esimiehensä johdolla *Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman* toteutumisesta arjessa. Avainasemassa ovat omien sekä toisten asenteiden ja käyttäytymismallien tunnistaminen. Turvallisen kasvuympäristön luominen on kaikkien tehtävä. Vihdin kunnassa toimivat kunnalliset sekä yksityiset varhaiskasvatus- ja esiopetusyksiköt laativat toimintakausittain yksikön tavoitteet liitteenä olevaan Opetushallituksen suunnitelmapohjaan. Tiimikohtaiset tarkennukset tehdään tiimin toimintasuunnitelmaan. Tiimien toimintasuunnitelmissa on erilaisia kehittämisen painopisteitä, ja yhtenä niistä on tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Kun

suunnitelman toimenpiteet päätetään yhteisesti yksiköissä, sitouttaa se yhteisön jäsenet suunnitelman mukaiseen toimintaan. Toimintaa arvioidaan ja kehitetään tehtyjen suunnitelmien pohjalta.

Ohjeistusta yksikkö-/ tiimikohtaisten suunnitelmien laadintaan:

- Henkilöstön kanssa käydään läpi Vihdin kunnan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma.
- Henkilöstö tiedostaa, miten omassa työssään voi edistää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusajattelua sekä huolehtii siitä, että kasvatuksessa ja opetuksessa toteutuu tasa-arvo ja yhdenvertaisuus tunnistamalla varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa esiintyviä eriarvoistavia tekijöitä ja puuttamalla niihin johdonmukaisesti.
- Yksiköissä laaditaan *Toiminnalliset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat* osallistaen lapsia ja huoltajia.
- Kehittämistoimenpiteitä suunniteltaessa kiinnitetään huomiota mm. rakenteisiin, kohtaamiseen, osallisuuteen, vuorovaikutukseen, ohjaukseen ja oppimisessa käytettäviin materiaaleihin.
- Toimintaa arvioidaan ja kehitetään järjestelmällisesti.
- Tiedostetaan, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö on jatkuva prosessi ja kytkeytyy pedagogiseen suunnitteluun.

Kuva: Ohjeistus toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman laadintaan Vihdin varhaiskasvatuksen tiimien toimintasuunnitelmissa. Toimintasuunnitelmat laaditaan syksyllä kuluvalle vuodelle ja toimenpiteet arvioidaan keväällä.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittymistä sekä siihen liittyviä toimenpiteitä arvioidaan Vihdissä vuosittain varhaiskasvatuksen ja opetuksen esimiesten kokouksissa sekä toimintayksiköiden vuosittaisissa itsearviointi-/kehittämispäivissä. Arviointitietoa saadaan päivittäisessä kasvatus- ja opetustyössä havainnoimalla lapsiryhmiä, keskustelemalla henkilöstön, lasten ja huoltajien kanssa sekä erilaisten hyvinvointia kartoittavien kyselyiden avulla.

5. Materiaaleja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyön tueksi

[Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

[Tasa-arvo varhaiskasvatus-suunnitelman perusteissa \(oph.fi\)](#)

[Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu | Opetushallitus \(oph.fi\)](#)

Koivula M., Siippainen A., Eerola- Pennanen P., 2017. Valloittava varhaiskasvatus. Tampere: Vastapaino 20.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>. 7.4.2023. Opetushallitus. 2022a.

Lapsen oikeuksien sopimus (YK) <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/> Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa (Maailman terveysjärjestö WHO)

Opetushallitus. 2022b. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pähkinänkuoressa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-pahkinankuoressa>

Opetushallitus.2023a. Mitä varhaiskasvatus on? <https://www.oph.fi/fi/koulutusja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Opetushallitus.2023b. Mitä on esiopetus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-esiopetus>

Opetushallitus. 2023c. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma -mallilomake ja ohjeistus <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lapsen-varhaiskasvatussuunnitelma-mallilomake-ja-ohjeistus>

Opetushallitus. 2023d. Kiusaamisen tunnistaminen ja puuttumisen keinot. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-tunnistaminenja-puuttumisen-keinot>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2023. Esiopetus. <https://okm.fi/esiopetus>

Suomen perustuslaki 1999/731 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Tasa-arvolaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Tasa-arvotyö on taitolaji – Opas sukupuolen tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa - Opetushallituksen julkaisu 2015 http://www.oph.fi/download/173318_tasa_arvotyö_on_taitolaji.pdf

Varhaiskasvatuslaki 540/2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf.

Yhdenvertaisuuslaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

Yk:n lasten oikeuksien yleissopimus 1991 <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Muita lähteitä:

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e021824>

<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus>

<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/>

<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>